

1828-1829 OSMANLI-RUS HARBI'NDE ANTAKYA KAZASI'NIN KATKILARI*

CONTRIBUTIONS OF ANTAKYA KAZA IN OTTOMAN-RUSSIAN WAR OF 1828-1829

Ahmet ÇAPARLAR**

Yahya AVCI***

Makale Bilgisi/Article Info: Geliş/Received:22/05/2020 Düzeltme/Revised: 21/06/2020

Kabul/Accepted: 26/06/2020

Araştırma Makalesi/Research Article

Atıf / Cite as: Çaparlar, A. ve Avcı, Y. (2020). 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nde Antakya Kazası'nın katkıları. *Bellek Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 36-54.

ÖZ

Osmanlı-Rus ilişkileri, 1821 Mora isyanı ile başlayan ayaklanmalar süreciyle bozulmaya başladı. Bu ayaklanmalara destek sağlayan İngiltere, Fransa ve Rusya'nın ortak filolarından oluşan donanmanın 20 Ekim 1827 tarihinde Navarin Limanı'nda Osmanlı Donanması'nı yakması devletler arasında siyasi krize sebep oldu. Donanmasının neredeyse tamamını kaybeden Bâbüâlî'nin tazminat talep etmesi üzerine Rusya, 26 Nisan 1828'de harp ilan ederek, 28 Nisan'da Osmanlı toprakları olan Memleketeyn (Eflak-Boğdan)'i işgal etti. Bu duruma bir süre sessiz kalan Osmanlı Devleti ise 20 Mayıs 1828 tarihinde mecburen karşılık vererek, harbe girdiğini ilan etti. Bu bağlamda çalışmanın kapsamı, sefer organizasyonuna dair İstanbul'dan Halep Eyaleti'ne ve Halep'ten Antakya Kazası'na bildirilen 11 Ocak 1828 tarihli ilk ferman hükümlerinden başlayarak yine 14 Ekim 1829'da harbin bittiğine dair ilk haberin ulaşmasına kadar geçen süreç aralığını kapsamaktadır.

Bu çalışma, -1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi örneğinde-, Halep Eyaleti'nin alt idârî birimi olan Antakya Kazası'nın Osmanlı Devleti sefer organizasyonundaki katkılarını, dönemin kayıtlarından incelemesi bakımından önem taşımaktadır. Çalışmanın temel materyalini, 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nin yaşandığı süreçte kaleme alınan 19, 20 ve 21 numaralı Antakya Şer'iyye Sicilleri ve Osmanlı Arşivi'nden temin edilen belgeler oluşturmaktadır. Ayrıca daha önce yapılan tetkik eserlerden de istifade edilmiştir.

Antakya Kazası'na, harp hazırlığına dair ilk kayıt 11 Ocak 1828 tarihinde ulaşmıştır. Ulaşan emirler doğrultusunda ve 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi sefer organizasyonu kapsamında Antakya Kazası'ndan cephede muharip güç olarak kullanılmak üzere asker veya gerektiğinde asker bedeli talep edilmiştir. Bunun dışında cephedeki ordunun iâşe ihtiyacı için muhtelif erzak kalemleri toplanmaya teşebbüs edilmişse de kazanın cephelere

* Bu araştırma sürecinde; TR Dizin 2020 kuralları kapsamında “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde” yer alan tüm kurallara uyulmuş ve yönergenin ikinci bölümünde yer alan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemlerden” hiçbirini gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca bu araştırma “Etik Kurul İzni” gerektirmeyen bir çalışmadır.

** Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ABD Doktora Programı, Kahramanmaraş/Türkiye, ahmetcaparlar@gmail.com, **ORCID: 0000-0003-1923-159X**

*** Yüksek Lisans Mezunu; Hatay/Türkiye, yhyavci0306@gmail.com, **ORCID: 0000-0002-9769-5368**

uzaklığı sebebiyle aynı talepler nakdî bedellere çevrilmiştir. Ayrıca Antakya Kazası'nın sınırları dahilinde olan Süveydiye (Samandağ) ve Keseb iskelelerinde olası saldırı ihtimallerine karşı güvenlik önlemlerinin alındığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Sefer Organizasyonu, Halep Eyaleti, Antakya Kazası, 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi.

EXTENDED SUMMARY

Ottoman-Russian War of 1828-1829 occurred in the first half of the XIX. century and affected wide geography from the Balkans to the Caucasus. Ottoman-Russian relations, which have been continued friendly for a while, were again broken due to the riots that started with the 1821 Mora Revolt. While the riots continued, the joint fleet of Britain, France, and Russia burned the Ottoman Navy with a sudden attack in the Port of Navarin on October 20, 1827. this caused a political crisis among the states. This crisis led to the deterioration of Ottoman-Russian relations in particular and caused mutual ultimatums to be given. The Ottoman State requested compensation because of almost all of the navy being burned by the Russians. Russia, which has been seeking a pretext to attack the Ottoman State for a long time, declared war on the Ottoman State on April 26, 1828, and occupied the Ottoman lands, Wallachia-Moldavia. The Ottoman Empire, by declaring that it entered the war on May 20, 1828, responded necessarily. The war ended with the Treaty of Edirne on September 14, 1829, after about two years. With the treaty, the powers of the Ottoman State over Wallachia-Moldavia and Serbia were limited, besides obstacles to Greek independence removed. The Ottoman State accepted the defeat and had to pay compensation. The scope of this study covers the process range starting from the first war news that reached Antakya on January 11, 1828, until the news that the war ended on October 14, 1829.

This study aimed to examine the effects of the Ottoman-Russian War of 1828-1829 in the Antakya Kaza, a sub-unit of Aleppo Province, and its contribution to the campaign. Besides, this study is important in terms of examining the court records recorded in the years of the Ottoman-Russian War of 1828-1829 and reflecting the social and economic effects of the war in Antakya.

The main material of this study is the Antakya court records numbered 19, 20, and 21, which were written during the Ottoman-Russian War of 1828-1829 and Ottoman State Archive. Therefore, the study tried to examine the repercussions and evaluations of the war in Antakya Kaza and the contribution of the kaza in the war organization, based on the documents determined in these three registries. Also, it has been benefited from previous researches and investigations.

The Ottoman State sent the first order of war preparations to Antakya which is the kaza of Aleppo Province, on January 11, 1828. Within the scope of the Ottoman-Russian War campaign organization of 1828-1829, an amount of money to meet the needs of soldiers or soldiers was requested from the Antakya Kaza for use on the front. Apart from this, although it was aimed to collect food to meet the food needs of the army fighting at the front, in-kind requests were converted into cash prices due to the distance of the kaza to the fronts.

In addition to its contributions to the campaign organization, the Antakya Kaza was also an important stopping point for military shipments between Aleppo, Damascus, Jerusalem, and Gaza and the Government. Because one of the important transit routes of the soldier who was gathered from these settlements to be sent to the front was the Antakya Kaza. In the event that the soldiers to be shipped reach the kaza borders in accordance with the instructions received, it was the responsibility of the Antakya Kaza managers to provide shelter and feeding, to feed their animals, and to reach next station them safely.

As the Antakya Kaza is the gateway to the Eastern Mediterranean, it was determined that during the process of the Ottoman-Russian War of 1828-1829, security measures were taken against possibilities of attack at the Süveydiye and Keseb piers within the boundaries of the kaza. In addition, the fact that the kaza is on the trade and pilgrimage route required some precautions. In the intelligence reports reaching the Aleppo State center on this matter, after learning that the unidentified people passed through Antakya or its vicinity, the kaza administration was asked to take strict measures to prevent the passage of those who do not have a pass certificate.

In addition to the contributions of the Antakya administrators in the Ottoman-Russian War campaign of 1828-1829, reports were also found that they misused their duties from time to time. Because complaints were made to the government that some administrators collected excess wages or provisions from the public within the scope of the campaign organization. In addition, complaints were recorded that the livelihoods collected by the kaza administration for the needs of the army were given to the bandit operating in the region. For this reason, the officers who were in charge of the campaign organization, who unjustly requested food or money from the public and abused them were punished or dismissed by the Ottoman administration.

The Ottoman administration, which tried to organize the campaign organization with the orders sent to the provinces and kaza at the initial stage of the war, tried to ensure the peace environment by applying the same method in the final phase of the war. It took an average of one month for the news of the terms of the Edirne Treaty and atmosphere of peace to reach the Antakya Kaza. As a matter of fact, the decree of 10-19 October 1829 sent from the government to the administrators of the State of Aleppo; He reported that the Ottoman-Russian War of 1828-1829, which has been going on between Russia and the Ottoman State for about two years, has ended with the negotiations and finally the treaty. Stating that the war is over, both the state administration and the public must comply with the peace environment according to the decisions taken, and all the officers in the states -until the evacuation of the soldiers returning from the post-peace front to evacuate- must act with future orders. In addition, it was stated that the conditions of the treaty should be explained to the public in detail by the administrators in order not to have any behaviors that would disrupt the peaceful environment. It was emphasized that there should be no hostile behavior towards Russian merchants and Russian visitors, especially in the province.

Key Words: Ottoman State, Campaign Organization, Aleppo Province, Antakya Kaza, Ottoman-Russian War of 1828-1829.

GİRİŞ

1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nin temelleri 1821 yılında Mora'da başlayan ayaklanmalar süreci ile atılmıştır. Tarihî geçmişi olmakla beraber 1821 Mora isyanı, Yunan bağımsızlığının son aşamasını teşkil ederken, bu sürecin önemli mimarlarının başında Rusya gelmekteydi. Osmanlı Devleti bünyesinde yer alan Ortodoksların hamiliğini üstlenen Rusya, bu uğurda hem maddi hem manevi destek sağlamaktaydı. Bu desteği Filiki Eterya Cemiyeti bünyesinde ve Aleksandros İpsilantis (1792-1828) öncülüğünde toplamış olduğu asiler aracılığıyla gerçekleştiren Rusya, önce Eflak ve Boğdan'da olmak üzere, kısa sürede istediği isyanın çıkmasını sağladı ve ardından bu isyanın uluslararası bir boyut kazanmasında etkili oldu. 1821 yılı Mart ayından itibaren gelişen ayaklanmalar, Yunanistan ve Ege adalarında yaşayan birçok Müslümanın katledilmesine sebep oldu. Bu sıralarda Osmanlı Devleti'nin Yanya'da devam eden Tepedelenli Ali Paşa isyanı ile meşgul olması ve Antik Yunan sempatanlığı sebebiyle Mora'daki isyanın Avrupa kamuoyunda yankılar uyandırması, isyanın giderek şiddetlenmesine ve Müslümanlar aleyhinde gelişmesine yol açtı¹.

Mora isyanı sürerken 1826'da II. Mahmud tarafından Yeniçeri Ocağı'nın lağvedilmesi de 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nin çıkışını etkileyen olaylar silsilesinde zikredilebilir. Yeniçeri Ocağı'nın uzun süreden beri Osmanlı modernleşmesi karşısında ciddi bir engel oluşturmasının yanı sıra askerî teşkilat bünyesinde zafiyet haline geldiği bilindiğinden, bu durum ocağın tamamen kaldırılmasına gerekçe gösterilmekteydi. II. Mahmud'un merkezîyetçi ve zamanın şartlarına uygun bir ordu kurma isteği üzerine 17 Haziran 1826 tarihinde Yeniçeri Ocağı kanlı bir girişim neticesinde tamamen ortadan kaldırıldı. Bu hadise üzerine Osmanlı Devleti, önemli bir engelden kurtulmuş olmakla beraber aynı zamanda talimli ve savaşlarda caydırıcılık özelliği olan muharip bir askerî sınıftan mahrum hale düştü. Dolayısıyla ocağın lağvedilmesi, Osmanlı Devleti'nin bir anda ordusuz kalmasına ve rakip devletlerin ise bu durumu avantaja çevirmesine zemin hazırladı². Ayrıca Mora isyanı karşısında çaresiz kalan Osmanlı Devleti, Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'dan yardım istemek durumunda kaldı. Mehmed Ali Paşa ise Mora ve Girit valilikleri karşılığında oğlu İbrahim Paşa komutasında yollamış olduğu kara ve deniz gücü sayesinde kısa sürede isyanı bastırmaya muvaffak oldu. Rusya, bu durumun kendi menfaatlerine uygun olmadığını ileri sürerek Bâbüâli ile görüşmelere girişti ve 1812 Bükreş Antlaşması'na ek olarak, 7 Ekim 1826'da Akkerman Anlaşması'nı imzaladı. Anlaşma gereğince Memleketeyn (Eflak-Boğdan) beylerinin İstanbul'dan değil de mahallî meclislerce

¹ Serap Toprak, "1821 Mora İsyanı", *Tarihin Peşinde -Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi-*, S. 6 (2011), s. 320-321.

² Kemal Beydilli, "Vak'a-i Hayriyye", *TDVİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi)*, C. 42, Ankara 2012, s. 454.

atanması ve Rus ticaret gemilerine yeni imtiyazlar verilmesi kararlaştırıldı³. Bu durum daha sonraki süreçte Rusya'nın Akdeniz'deki varlığı açısından önemli atılımlar gerçekleştirmesine zemin hazırladı.

1821 Rum isyanının zaman içerisinde uluslararası bir boyut kazanması, Akdeniz'deki Osmanlı otoritesini sarsacak olayların alt yapısını hazırladı. Zira 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın lağvı ile kara ordusunu kaybetmiş olan Osmanlı Devleti, 20 Ekim 1827 tarihinde Rusya, İngiltere ve Fransa filolarından oluşan müttefik güçlerin Navarin Limanı'ndaki saldırısı üzerine mevcut donanmasının neredeyse tamamını kaybetti. Bu durumun ise en çok Rusya'ya yaradığı bilinen bir gerçektir. Çünkü dönemin Rus Çarı I. Nikola, uzun süreden beri Osmanlı Devleti'ne karşı bir harp hazırlığı içinde olup, mevcut durumu fırsata çevirme düşüncesindeydi. Hem kara hem de denizdeki muharip gücünü kaybetmiş olan Osmanlı Devleti'nin halihazırdaki vaziyeti, Rusya için kaçınılmaz bir fırsat idi⁴. Navarin Olayı sebebiyle Bâbü'lî'nin tazminat talep etmesi üzerine Rusya, kendi açısından gerekli şartların oluştuğu düşüncesiyle 26 Nisan 1828'de harp ilan ederek, 28 Nisan'da Memleketeyn (Eflak-Boğdan)'i işgal etmeye başladı ve 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nin ilk kıvılcımlarını yaktı. Bu durum karşısında bir süre sessizliğini koruyan Osmanlı Devleti de mecburen 20 Mayıs 1828 tarihinde harbe girdiğini ilan etti⁵.

Osmanlı Devleti'nin harp tarihinde, fetih veya savunma amaçlı yapılan seferler önemli yer tutmaktadır. Bu seferler sırasında karşılaşılan en büyük problemlerin başında ise ordu organizasyonu için gerekli insan kaynağının temini ve sefer esnasında ihtiyaç duyulan iâşe, ibâte, ulaşım, haberleşme ve sağlık gibi askerî lojistik desteğinin sağlanması gelmekteydi. Dolayısıyla sefer organizasyonundaki düzen ve koordinasyon harplerdeki başarı veya başarısızlığı doğrudan etkilemekteydi. Bu bağlamda kuruluş yıllarından itibaren Doğu ve Batı yönlü birçok sefer düzenleyen Osmanlı Devleti'nin sefer organizasyonu ve lojistiği hakkında birçok çalışma neşredilmiştir. Osmanlı arşiv belgelerine dayalı, seferlerin muhtevası ve organizasyon ağı ile ilgili ayrıntılı bilgiler içeren doktora tezi, kitap ve makaleler kronolojik olarak Ömer İşbilir (1996), Ersin Gülsoy (1997), Mehmet Yaşar Ertaş (2000), Hakan Yıldız (2000), Meryem Kaçan Erdoğan (2001), Bülent Çelik (2002), Mustafa Nuri Türkmen (2002), Mehmet İnbaşı (2004), Tahir Sevinç (2010), Serdar Genç (2012), Uğur Kurtaran (2014), Bekir Gökpinar (2014) ve Serhat Kuzucu (2017) tarafından kaleme alınmıştır.

Osmanlı Devleti'nin muhtelif askerî seferlerini konu edinen birçok çalışma olmakla beraber 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi sefer organizasyonunu ele alan araştırmalar yok denecek kadar azdır. Bu konuda Turğul Özcan'ın *Sosyal ve Ekonomik Etkiler Açısından 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı*⁶ adlı doktora tezinin bazı bölümleri ve müstakil birkaç makalesi bahsi geçen seferin organizasyon işleyişi hakkında açıklamalar sunmaktadır. Yine Adem Kara'nın "1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı ve Anadolu'da Alınan Tedbirler" adlı makalesi 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nin özellikle de Antakya'daki yansımalarını ele alması bakımından zikredilmesi gereken çalışmalar arasındadır. Bu çalışma, yukarıdaki araştırmalardan da istifade edilerek, yeni belge ve bilgiler ışığında alana katkı sağlamayı hedeflemiştir.

³ Muharrem Dördüncü, "1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasından 1841 Londra Sözleşmesine Kadar Boğazlar Meselesi", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. III, S. 1 (Haziran 2001), s. 82.

⁴ Ali Fuat Örenç, "1827 Navarin Deniz Savaşı ve Osmanlı Donanması", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi-Prof. Dr. Ali İhsan Gencer Hatıra Sayısı I-*, S. 46 (2007), İstanbul 2009, s. 38, 64.

⁵ Naci Çakın, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi III'ncü Cilt 5'nci Kısım Eki -Osmanlı-Rus Harbi (1828-1829) Etüt-*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1978, s. 237.

⁶ Söz konusu tez, aynı künye ile 2014 yılında Gece Kitaplığı tarafından yayımlanmıştır. Bu araştırmada kitap nüshasından faydalanılmıştır.

1. Antakya Kazası'ndan İstenen İnsan Kaynağı ve Asker Bedeli

1.1. İnsan Kaynağı

Osmanlı Devleti'nin harplerdeki etkin muharip gücünün başında eyalet askerleri gelmektedir. Barış zamanlarında eyaletin güvenliği için istihdam edilen söz konusu askerî birlikler harbin başlaması üzerine eyalet yönetimine gönderilen emirnameler doğrultusunda hazırlanarak devlet merkezine veya belirlenen lokasyonlarda orduya katılmak için seferber edilirdi⁷. Benzer uygulamaları 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nde de görmek mümkündür. Çünkü Osmanlı Devleti, Rusya'nın bir hazırlık içinde olduğunu bildiği için henüz harp ilan edilmeden kendi idarî birimlerindeki askerî gücünü tespit etmek amacıyla bir dizi çalışmalar başlatmıştı. Örneğin; Halep Eyaleti'ne gönderilen ferman hükümlerine istinaden 11 Ocak 1828 tarihinde Antakya Mütesellimi Hıfzı Ağa ve kazanın diğer yöneticilerine hitaben yazılan bir kayıta; eyalet ve bağlı kaza sınırları içinde bulunan askerin yoklamasının yapılması ve eldeki asker sayısının tespiti emredilmişti. Tespit edilen askerin ise eğitim ve donanım açısından hazırlanması ve gerekli talimlerden geçirilmesi istenmişti. Antakya Kazası'nın merkez ve köylerinde bulunan, 17-25 yaş aralığındaki genç, bekar, gücü ve kuvveti yerinde olan kimselerden 100 nefer hazırlanması, bu neferlerin gerekli talim ve terbiyeden geçirilip, tüm askerî ihtiyaçlarının giderilmesi emredilmişti. Söz konusu askerlerin ise fizikî olarak kusursuz olmaları ve hastalıklı kimseler arasından seçilmemeleri önemle vurgulanmıştı⁸.

1828 yılı Mart ayı başlarında da İstanbul'dan Halep Eyaleti'ne gönderilen başka bir ferman ile eyalet sınırları dahilinde bulunan kaza ve nahiyelerdeki askerî mühimmatın miktarı belirlenmeye çalışılmıştır. Eyaletteki reyanın elinde bulunan askerî malzemenin envanterinin çıkarılması ve İstanbul'a gönderilmesini talep eden bu ferman, mühimmat listesi hazırlandıktan sonra yine bu mühimmatın tespit edilen kaza ve nahiyeye sınırları içinde bir araya toplanarak, güvenli bir yerde muhafaza edilmesi talep edilmiştir⁹. Bu ferman hükümleri doğrultusunda Halep Eyaleti'nden Antakya Kazası Mütesellimi İbrahim Ağa ve aynı kaza naibine hitaben yazılan 8 Mart 1828 tarihli buyrukluda mübaşir olarak görevlendirilen Peşkirci Ahmed Ağa'nın Antakya Kazası sınırları içinde bulunan nahiyeye ve köyleri gezmek suretiyle kazadaki ahalinin elindeki silah malzemesinin listesini çıkarması ve kaza yöneticilerinin ise adı geçen görevliye yardımcı olmaları istenmiştir. Halep'te olduğu gibi Antakya Kazası'nda da askerî malzemenin güvenliği sağlanabilecek bir mahalde muhafaza edilmesi istenmiştir¹⁰. Bâbîâlî, 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nin ilanından yaklaşık bir ay önce Halep Eyaleti'ne ve bağlı kazalara hitaben gönderdiği bu ferman ile bir yandan eyalet bünyesindeki askerî güç potansiyelini tespit etmeye çalışırken bir yandan da olası bir savaş ihtimaline karşı lojistik destek için stoklarını hazırlamaktaydı.

1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi sefer organizasyonu sebebiyle Bâbîâlî tarafından eyaletlere gönderilen emirnamelerin önemli bir bölümü halkı ve bölge yöneticilerini harp konusunda bilgilendirmek ve tam destek vermelerini sağlamaya yönelikti. Bu bağlamda yapılan yazışmalarda sürekli olarak Rusya'nın Osmanlı devlet bütünlüğüne ve İslam dinine saldırdığı ifade edilerek, bu harbin keyfî bir uygulama olmadığına dikkat çekilmiştir. Hatta amacı bakımından bu harbin öncekilerinden farklı olarak, sınır ihlal ve işgallerinin yanı sıra din kavgası olduğu belirtilmiş ve 12 yaşından 70 yaşına kadar, eli silah tutan herkesin devletin emirleri doğrultusunda gaza ve cihat uğruna cepheye koşmasını, cepheye gidemeyenlerin asker bedeli ödemesini veya gerekli olan ihtiyaçları sağlaması emredilmiştir. Ayrıca sık sık vurgulanan bir diğer husus ise Rumeli ve Doğu Cephesi başta olmak üzere harbin cereyan ettiği

⁷ Uğur Kurtaran, "Osmanlı Seferlerinde Organizasyon ve Lojistik", *Turkish Studies*, Vol. 7/4 (Fall 2012), p. 2280-2281.

⁸ *Antakya Şer'iyeye Sicili 19*, varak 82, belge 137.

⁹ *Antakya Şer. Sic. 20*, vr. 5, bel. 9.

¹⁰ *Antakya Şer. Sic. 20*, vr. 5, bel. 10.

coğrafyada istihdam edilecek nitelikli ve donanımlı asker ihtiyacı idi. Bu sebeple de 25 Mayıs-3 Haziran 1828 tarihiyle kaydedilmiş bir vesikada Halep Eyaleti'nden, -mevcut askerî birimlere dokunulmadan- seçkin 500 askerin vakit kaybetmeksizin toplanıp, donatılması ve İstanbul'a gönderilmesi talep edilmiştir¹¹.

Halep Eyaleti'nden Antakya Kazası Mütesellimi Hüseyin Ağa ve kazanın diğer yöneticilerine hitaben gönderilen 6 Temmuz 1828 tarihli buyruhduda yine savaşın önemi ve hazırlıklara gösterilmesi gereken özenin gösterilmesi hatırlatıldıktan sonra kazadan harbe yapılması istenen katkılar ifade edilmiştir. Halep Eyaleti'nin geneline düşen toplam 500 kişilik seçkin süvari asker içinden Antakya Kazası'na düşen miktarın 75 kişi olduğu emredilmiştir. Toplanması emredilen bu askerin mecbûrî veya zorla değil de sultana muhabbet besleyen, devletin birliği ve bütünlüğünü destekleyen, yapacağı işin şuurunda olan kişiler arasından seçilmesi önemle vurgulanmıştır¹². Fakat talep edilen askerin zamanında gönderilmemesi üzerine 16 Temmuz 1828 tarihinde gönderilen buyruhduda ise Antakya'dan talep edilen 75 süvarinin henüz Halep'e ulaşmadığı, söz konusu askerin eksiksiz ve tam teçhizatlı bir şekilde süratle eyalet merkezine gönderilmesi kesin bir dille bildirilmiştir¹³.

Halep Valisi Mehmed Emin Rauf Paşa ve eyalet bünyesinde yer alan tüm yöneticilere hitaben gönderilen 24 Temmuz-2 Ağustos 1828 tarihli fermada, Rusya'ya karşı girişilen harbin ciddiyeti tekrar dile getirilmiş ve daha önceden eyalet genelinden istenen asker ve askerin teçhizi için istenen ücretlere ilaveten yeni talepler dile getirilmiştir. Özellikle de cephede süvarilere duyulan ihtiyaç belirtilerek, Halep Eyaleti'nden toplanabilecek süvarilerin Şark Ordusu Seraskeri Mehmed Said Galib Paşa komutasında görevlendirilmek üzere 1.000 kişilik seçkin, tam teçhizatlı bir muharip gücün hazırlanıp, vakit kaybetmeden gönderilmesi emredilmiştir. Söz konusu 1.000 kişilik askerin yarısının hemen diğer yarısının ise verilecek emirler doğrultusunda gönderilmesi istenmiştir¹⁴. Bu emir üzerine Halep'ten Antakya Kazası'na gönderilen 4 Eylül 1828 tarihli buyruhduda yukarıdaki fermada yer alan emirler kısaca özetlenmiş ve Antakya Kazası'ndan Şark Cephesi'ne gönderilmesi gereken asker sayısının toplamda 150 olduğu ifade edilerek, ilk etapta 75 neferin isteneceği belirtilmiştir. Kaza idarecileri ve ahalisi, hazırlanması istenen askerlerin silah ve atlarını temin etmek, ihtiyaçlarını eksiksiz bir şekilde donatmak ve psikolojik açıdan harbe hazırlamak ile yükümlü tutulmuştur. Ayrıca istenen askerin bir an önce, Şark Cephesi'ne gönderilmek üzere Halep Eyaleti'nin merkezine ulaştırılması istenmiştir¹⁵. Antakya Kazası'ndan Şark Ordusu'na gönderilmesi istenen 75 nefer süvarinin Antakya Yüzbaşı Yusuf Ağa öncülüğünde Erzurum'a ulaşmış olduğu 8 Ocak 1829 tarihli kayıta belirtilmiştir. Fakat bu askerlerin, iklimi sıcak bir memleketten soğuk bir coğrafyaya gitmeleri ve varış mevsimlerinin ise şiddetli kışa denk gelmesi, asker arasında sağlık sorunlarına sebep olmuştur. Söz konusu askerin Erzurum'un havası ve suyuna uyum sağlayamamaları sebebiyle, boşuna bekletilmemeleri için Şark Ordusu Seraskeri Mehmed Said Galib Paşa tarafından tekrar memleketlerine dönmeleri hususunda izin verildiği ve böylelikle muafiyet sağlandığı görülmektedir¹⁶.

1.2. Asker Bedeli

Osmanlı maliyesinde vergi ve benzeri yükümlülüklerin türünü belirleyen bedel, özellikle de XVI. yüzyıldan sonraki süreçte artan nakit ihtiyacı sebebiyle yaygınlık kazanmıştır. Muhtelif

¹¹ Antakya Şer. Sic. 20, vr. 23, bel. 41; Adem Kara, "1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı ve Anadolu'da Alınan Tedbirler", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 14 (2005), s. 127.

¹² Antakya Şer. Sic. 20, vr. 24, bel. 42.

¹³ Antakya Şer. Sic. 20, vr. 26, bel. 46.

¹⁴ Antakya Şer. Sic. 20, vr. 31, bel. 55.

¹⁵ Antakya Şer. Sic. 20, vr. 32, bel. 56.

¹⁶ Antakya Şer. Sic. 20, vr. 46, bel. 79; A. Kara, "1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı...", s. 128-129; Tuğrul Özcan, *Sosyal ve Ekonomik Etkileri Açısından 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı*, Gece Kitaplığı, Ankara 2014, s. 35.

askerî hizmetlerden muafiyet sağlayan bedel uygulamalarının amacı ise devletin veya ordunun gerekli ihtiyaçlarını karşılama ve nakde duyulan ihtiyacı azaltmaktır¹⁷. Ayrıca bazı zamanlarda firar eden asker vakalarının artması üzerine, zorunluluk esası ile askere alınanların yerine mesleği askerlik olan, güvenilir ücretli savaşçılar görevlendirilmekteydi. Bu savaşçıların aylık ücretleri ve iâşe masrafları ise “bedel-i askeriyye” vergisi adı altında eyaletlerden toplanmaktaydı¹⁸. 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi sebebiyle Osmanlı topraklarındaki eyalet ve kazalara asker bedelini karşılamaları konusunda da çeşitli fermanlar gönderilmiştir. Halep Eyaleti’nden Antakya Kazası Mütesellimi Hıfzı Ağa’ya gönderilen 28 Ocak 1828 tarihli buyruhduda Rumeli Ordusu için daha önceden talep edilen asker bedelinin geri kalanı talep edilmiştir. Eyalet bünyesinde yer alan Antakya Kazası’nın hissesine ise 32.000 kuruşluk bir meblağ isabet ettiğini ve bu miktarın Antakya Kazası’nın nahiye ve köylerine bölüştürülerek toplanması istenmiştir¹⁹.

Halep Eyaleti’ne gönderilen 8-16 Mart 1828 tarihli bir ferman; Mora ve diğer Akdeniz adalarında 1821 yılından beri Rumların çıkarmış olduğu huzursuzluklara gönderme yaparak, Rumların İngiltere, Fransa ve Rusya’dan almış oldukları silah yardımlarıyla Osmanlı Devleti’ne karşı başlatmış oldukları isyan hareketlerine değinmiştir. Fermana da belirtildiği üzere İngiltere, Fransa ve Rusya’nın büyükelçilerince dile getirilen Rumların bağımsızlık istekleri Bâbîâlî tarafından sert bir dille reddedilmiş olmakla beraber, bu isteklerin harbe delalet sayılacağı Halep’e bildirilmiştir. Çıkması muhtemel bu harp Halep Eyaleti’ne bildirilirken önemle vurgulanan hususların başında, Rusya’ya karşı verilecek mücadelenin bir gaza ve cihat olduğu ve bu durumun halka anlatılması meselesiydi. Ayrıca Rusya ile bir harbe girilmesi durumunda eyalet sınırları içindeki kaza ve nahiyelere bildiriler vasıtasıyla devletin gaza ve cihada giriştiğinin altı çizilmiş ve sefer organizasyonunda halktan talep edilecek insan kaynağı, silah, mühimmat ve diğer ihtiyaçların hazırlanmasında özen göstermeleri önemle vurgulanmıştır. Ayrıca Rusya ile yapılacak olan harbin masraflarında kullanılmak üzere eyaletlere bölüştürülen asker bedelinin Halep Eyaleti’nin geneline düşen miktarı 500.000 kuruş (1.000 kese akçe) olarak ifade edilmiştir. Fermana da belirtildiği üzere söz konusu 500.000 kuruşun iki taksit şeklinde ve eyaletin tüm kaza ve nahiyelerinin gelirleri oranında bölüştürülmesi emredilmiştir²⁰. Akabinde Halep Eyaleti Beylerbeyi Mehmed Emin Rauf Paşa tarafından Antakya Kazası Mütesellimi İbrahim Ağa ve kaza ileri gelenlerine hitaben gönderilen 6-8 Mayıs 1828 tarihli bir buyruhdulara göre Antakya Kazası’nın payına düşen miktar 75.000 kuruş olarak hesaplanmıştır. Söz konusu 75.000 kuruşun iki taksit halinde ve hızlı bir şekilde toplanması talep edilmiştir²¹.

1829 yılına gelindiğinde daha önceki tarihlerde Halep’in genelinden istenen 500.000 ve Antakya Kazası’nın hissesine düşen 75.000 kuruşluk asker bedelinin ilk yarısının gönderildiği fakat ikinci yarısının toplanamadığı veya eksik toplandığı anlaşılmaktadır²². Nitekim 5 Mayıs 1829 tarihinde kazaya gönderilen buyruhduda asker bedeli ile beraber 7.080 kuruş menzil ücreti ile muhtelif hizmetler için yapılan harcama kalemi de eklenmiştir. Buna göre Antakya

¹⁷ Feridun Emecen, “Bedel”, *TDVİA*, C. 5, İstanbul 1992, s. 301

¹⁸ Niyazi Kayacı Boyacı, *1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı Doğu Cephesi’nde İnsan Kaynakları Seferberliği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019, s. 11.

¹⁹ *Antakya Şer. Sic.* 19, vr. 85, bel. 143.

²⁰ *Antakya Şer. Sic.* 20, vr. 7, bel. 13;

²¹ *Antakya Şer. Sic.* 20, vr. 8, bel. 14-15.

²² Halep Mütesellimi tarafından Sadaret’e gönderilen 28 Ekim 1829 tarihli bir belge, Halep Eyaleti’nden Şark Ordusu’na gönderilmek üzere istenen 500.000 kuruş (1.000 kese akçe) asker bedelinin yarısının gönderildiği fakat Halep ve Antakya havalisinde başgösteren ayaklanmalar sebebiyle diğer yarısının toplanamadığı ifade edilmiştir. Bahsi geçen ayaklanmaların bastırıldığı ve asker bedeline dair kalan miktarın peyderpey ödeneceği belirtilmiştir (BOA. (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), *HAT. (Hatt-ı Hümayun)*, nr. 1038/42995-H, 29 R 1245 (28 Ekim 1829).

Kazası'na isabet eden toplam 82.080 kuruştan oluşan masraf bedelinin kaza merkezi ve köylerine bölüştürülerek toplanması istenmiştir.

Tablo 1. 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi için Antakya Kazası'na bağlı köylerden toplanan asker bedeli²³.

Köyün Adı	Kuruş	Para ²⁴
Şeyhköy	2.125	-
Cidaliye	1.062,50	-
Sofular	708,25	5
Hayno	531,25	-
Turfanda	531,25	-
Salkıya	708,25	5
Mârsû	354,25	7
Mışhâne	2.125	-
Karbeyaz	1.062,50	-
Bâyra	265,50	5
Türkmânlar	1.416,50	7
Kal'a-yı Kusayr	531,25	-
Sağriye/Saferiye	1.416,50	7
Kefer'âbil	531,25	-
Fılincâr	1.416,50	7
Hanne	1.062,50	-
Bâşiriye	1.062,50	-
'Ayn-ı Fevvâr	354,25	7
'Allâniye	1.062,50	-
Kalânûs	1.062,50	-
Mikâbrus	1.416,50	7
Babatorun	531,25	-
Düveyr	1.416,50	7
Baksânûs	2.833,25	5
Kişkinîd	1.416,50	7
Mağdele	1.416,50	7
Türkmân Mezra'ası	531,25	-
Cünte	1.416,50	7
Suriye	1.416,50	7
Fâtikiye	1.416,50	7
Kanâbîr	1.062,50	-
Fenk	2.125	-

²³ Antakya Şer. Sic. 20, vr. 61, bel. 106.

²⁴ 40 para=1 kuruş (Ali Akyıldız, "Para", TDVİA, C. 34, İstanbul 2007, s. 164).

Kurye	354,25	-
Ermence	1.062,50	-
Bâbıtra	1.062,50	-
Basılka	1.062,50	-
Kârsû	2.125	-
Büyükburç	531,25	-
‘Afsiyye	708,25	5
Kürt Mezra‘ası	531,25	-
Toprakhisar	1.416,50	7
Ferzele	531,25	-
Ziyâret	531,25	-
Bohşîn	708,25	5
Bedenbâ	797	-
Kozluca	265,50	5
Dânişma	1.062,50	-
Sabûhiyye	708,25	5
Telhabeş	531,25	-
Gökçegöz	354,25	-
Ağcurun	531,25	-
Nârlıca	354,25	-
Betrîn	354,25	-
Com	531,25	-
Hâcî Pâşâ	708,25	5
Alakend	354,25	-
Betâtîn	265,50	5
Mîrâs/Miyrâs	265,50	5
Güzelburç	1.062,50	-
Sünbari	1.062,50	-
‘Aydî	531,25	-
‘Âkliyye	708,25	5
Karâksiyye	1.062,50	-
Kilisâcık	708,25	5
Bâ[r]barûn	531,25	-
Tüleyl-i Hanbelâs	708,25	5
Yâylacık	531,25	-
Selderân	1.416,50	7
Orhâniye	265,50	5
Deyr-i Sa‘dân	265,50	5

Kavvâsiyye	265,50	5
Mengûliyye	265,50	5
Hüseyinlü	265,50	5
Sâyılca/ Sâyılca	708,25	7
Muğîrlu	1.062,50	-
Tarâşe Kabaklı	265,50	5
Zeytûniye	7.437,50	-
Mısrâkiyye	708,25	5
Muğîrûn	1.062,50	-
Levşiye/ Lûşiyye	708,25	5
Cüdeyde	354,25	-
Kabûsiyye	708,25	5
Hâcc Habîblü	2.125	-
Yoğunuluk	3.187,50	-
	82.074,50	220
Toplam	82.080 kuruş	

Halep Eyaleti'nden Antakya Kazası'na gönderilen 20 Ekim 1829 tarihli buyruhduda orduya katılmak üzere gönderilecek Mansûre Askeri'nin 125 neferinin yol harçlıkları ile giyim-kuşam masraflarının Antakya ahali tarafından karşılanacağı belirtilmiştir. 125 askerin her biri için 200'er kuruş olmak üzere toplamda 25.000 kuruşun kısa sürede kazadan toplanıp eyalet merkezine gönderilmesi emredilmiştir²⁵. Fakat sonraki yazışmalarda toplanması istenen miktarın zamanında toplanmadığı ve kaza yöneticilerinin bu konudaki rehabet ve gayretsizliklerinden yakınılmıştır. Zira 125 asker için toplanması istenen bedelin, Antakya Kazası'nın merkez nahiyesinden 24 ve Kuseyr Nahiyesi'nden 15, toplamda sadece 39 neferin 7.800 kuruşluk bir masrafı toplandığı belirtilmiştir. Geri kalan 86 neferin 17.200 kuruşluk masrafının ise kısa sürede toplanıp gönderilmesi istenmiştir²⁶.

Halep Eyaleti'ne gönderilen 11 Kasım 1828 tarihli ferman, daha önce istenen 1.000 nefer süvari askerin 500'ünün gönderilmiş olduğunu ve geri kalan 500 neferin ise gönderilmemesini belirtmiştir. Söz konusu askerin bedeli nefer başına 250 kuruş olmak üzere toplamda 125.000 kuruşun eksiksiz bir şekilde toplanıp Şark Ordusu'na gönderilmesini emredilmiştir. Belirtilen süvari asker bedelinin istenmesi üzerine Antakya hissesine düşen asker bedeli 75 asker üzerinden, asker başına 250 kuruş olacak şekilde ve toplamda 18.750 kuruş olarak hesaplanmıştır²⁷. 18 Kasım 1829 tarihinde de yine eyalet merkezinden Antakya Kazası idarecilerine hitaben yazılan buyruhduda Şark Ordusu'na daha önce gönderilen asker bedeli sonrası yapılan masraflar neticesinde mübaşirlik hizmetleri ve Asâkir-i Mansûre Mübaşiri Selim Ağa'nın masrafları ile 33.023 kuruşluk bir ihtiyacın hasıl olduğu ve bu miktarın ise 22.150 kuruşluk kısmının Antakya Kazası hissesine düştüğü ifade edilmiştir. Yine bu meblağın eksiksiz ve serian toplanıp eyalet merkezine gönderilmesi gerektiği hatırlatılmıştır²⁸.

²⁵ Antakya Şer. Sic. 20, vr. 69, bel. 127.

²⁶ Antakya Şer. Sic. 20, vr. 69, bel. 130.

²⁷ Antakya Şer. Sic. 20, vr. 45, bel. 76; Antakya Şer. Sic. 20, vr. 46, bel. 77; A. Kara, "1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı...", s. 128; T. Özcan, Sosyal ve Ekonomik Etkileri..., s. 35.

²⁸ Antakya Şer. Sic. 20, vr. 69, bel. 128; Antakya Şer. Sic. 20, vr. 69, bel. 129.

2. Antakya Kazası'nın Asker Sevkiyatındaki Katkıları

1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nin ilanıyla beraber, Halep ve Şam gibi büyük eyaletlerdeki askerî hareketlilikler baş göstermeye başladı. Bu bağlamda Arap Yarımadası ile İstanbul arasında gerçekleşen askerî sevkiyatlar ve benzeri organizasyonlar açısından stratejik bir konuma sahip olması bakımından Antakya Kazası önemli görevler üstlenmiştir. Zira hem karadan ve hem de Süveydiye ve İskenderun limanları üzerinden gerçekleştirilen sevkiyatlarda kaza yöneticileri aktif rol üstlenmişlerdir.

Antakya Kazası'ndan yapılacak olan askerî sevkiyatlara dair ilk kayıtlardan biri 27 Şubat-25 Nisan 1828 tarihiyle kazaya gönderilen bir buyruktur. Bu kayıt, Şam'dan yola çıkıp İstanbul'a ulaştırılması istenen 1.000 kişilik bir Mansûre kuvvetini haber vererek, bu askerinin İstanbul'a varıncaya kadar yol üzerindeki idarî birim yöneticileri tarafından kendilerine refakat edilmesi, sevk edilen askerinin güvenli ve hızlı bir şekilde ulaştırılmaları önemle vurgulanmıştır. Söz konusu askerî kuvvetin, iki kısma bölünerek sevk edilmesi, bu askerinin geçiş güzergahındaki halka huzursuzluk vermemesi için sorumlu yönetici ve komutanların dikkatli olmaları hatırlatılmıştır²⁹.

Şam'dan gönderilecek Mansûre Askeri ile ilgili 30 Nisan 1828 tarihinde yeni bir ferman sureti kaleme alınarak, askerinin güvenli bir şekilde ve ihtiyaçlarının da karşılanarak İstanbul'a ulaştırılması gündeme alınmıştır. Askerinin kara yoluyla mı yoksa deniz yoluyla mı sevk edileceğine dair bir malûmât verilmemekle beraber, yolda güvenli bir şekilde yürümesi için 1.000 kişilik neferin yarısı Binbaşı Mehmed Ağa ve diğer yarısı ise Kolağası Mehmed Ağa'nın idaresine bırakılmıştır. Antakya Kazası yöneticilerine hitaben kaleme alınan buyruktada ise askerinin kendilerine doğru yürüyüş halinde olduğu ve ulaşmaları durumunda kaza sınırları dahilinde herhangi bir saldırıya uğramaması, askere yiyecek ve hayvanlara birer gecelik yem sağlanması ile konaklanması için tedbirlerin alınması emredilmiştir. Yine bahsi geçen askerlerin Antakya Kazası hudutlarından çıktıktan sonra, Belen'e kadar kaza yönetiminin sorumluluğunda olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca ihtiyaç durumunda askerlerin ağırlıklarının taşınmasını kolaylaştırması için 20 baş yük hayvanının verilmesi de emredilmiştir³⁰.

Şam Eyaleti'nden İstanbul'a gönderilmesi istenen 1.000 nefer askerinin, 1828 yılının Ocak-Temmuz ayları arasında Antakya Kazası üzerinden geçişi sağlanmıştır. Verilen emirler doğrultusunda geçen askerinin ihtiyaçları karşılanarak bedelleri kaydedilmiştir. Yapılan masraflar arasında; 44 çift yemeni ve benzer kalemde masraflar için 569,25 kuruş, askerlerin mihmandarına verilen hizmet için 50 kuruş, ekmekçiler ve kasaplardan alınan ekmek ve et için 5.001 kuruş harcama yapılmıştır³¹. Bunların yanı sıra Keseb ve civar iskelelerindeki askere cephaneye ve zahire bedeli olarak 6.580 kuruş, Süveydiye İskelesi'ndeki mevcut askere ilaveten takviye gönderilmesi ve bu askerinin cephaneye ve zahire masrafları için 3.000 kuruş verilmiştir. Yukarıdaki harcamaların yanında, Antakya Kazası'nın merkez ve köylerine 37.500 kuruşluk asker bedeli belirlenmiş, bu miktarın 12.500 kuruşu kaza merkezine ve 25.000 kuruşu da kaza dahilinde yer alan köylere taksim edilmiştir³².

Şam'dan gönderilen 1.000 kişilik Mansûre Askeri'nin sevkiyat organizasyonundaki katkılarından sonra Antakya Kazası yöneticileri, 1828 yılı Eylül ayında yeni bir sevkiyat ile vazifelendirilmiştir. Halep Eyaleti'nden 21 Eylül 1828 tarihinde İstanbul'a yazılan bir kayıta; evvelden istenen 200 Mansûre Askeri'nin Ömer Ağa maiyetinde donatıldığı ve sevkiyata hazır olduğu belirtilmiştir. Askerinin Halep'ten İstanbul'a giderken Antakya Kazası'na uğrayacağı haber verilerek, gelecek olan askere yiyecek ve hayvanlara birer gecelik yem sağlanması ve

²⁹ Antakya Şer. Sic. 19, vr. 94, bel. 160; Antakya Şer. Sic. 19, vr. 95, bel. 162.

³⁰ Antakya Şer. Sic. 20, vr. 6, bel. 12; Antakya Şer. Sic. 20, vr. 58, bel. 97; Antakya Şer. Sic. 20, vr. 65, bel. 117.

³¹ Ekmek ve et için yapılan harcamaya Antakya Kazası'ndaki askerinin de dahil olduğu ayrıca belirtilmiştir.

³² Antakya Şer. Sic. 20, vr. 19-20, bel. 35.

yolculuklarını kolaylaştıracak yardımların yapılması istenmiştir³³. Yine 1829 yılı Mart ayında Kudüs ve Gazze'den toplanmış olan birliklerin İstanbul'a varıncaya kadar yol güzergahındaki kazalarda konaklama ve birer gecelik yem ve yiyeceklerinin karşılanmasını emreden buyruldu Antakya Kazası yöneticilerine de ulaştırılmıştır. Buna göre söz konusu askerlerin Antakya'ya ulaşmaları durumunda ihtiyaçlarının karşılanmasını ve güvenli bir şekilde kaza sınırlarından geçirilerek yolcu edilmesi belirtilmiştir³⁴.

3. Harp İhtiyacının Antakya Kazası'na Paylaştırılması

1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nin ilanı ve sonrasında harp etkisinin artmasıyla beraber Anadolu ve Rumeli'deki eyaletler ve bu eyaletlerin idaresindeki kazalara gönderilen emirnameler ile devletin yükü hafifletilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda İstanbul'dan Halep Eyaleti'ne gönderilen ihtiyaç listeleri ise Halep'e bağlı alt idarî birimlere bölüştürülerek pay edilmiştir. Harp ihtiyacı için 30 Temmuz 1828 tarihinde Halep Eyaleti yöneticilerine gönderilen fermanla, Serasker Mehmed Said Galib Paşa komutasındaki Şark Ordusu'nun 1828 yılı tayînâtı için kendilerine düşen masraf listesi sunulmuştur. Ferman gerekli olan tayînâtın mübâyaasında uygulanacak fiyatları bildirmiş ve toplanan ihtiyaçların kısa süre içinde görevli yöneticilerce organize edilerek orduya ulaştırılmasını emretmiştir. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti, harp zamanlarında cephedeki ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için geniş ölçekli satın alımlar (mübâyaa) gerçekleştirir ve bu alımları belirlediği geçerli fiyat (rayiç) üzerinden yapardı. 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nde de benzer bir satın almayı Halep Eyaleti'nde de uygulayan Osmanlı Devleti, 1828 yılına mahsuben Halep'ten istemiş olduğu ordu ihtiyaçları için fiyat belirlemiştir. Buna göre 3'er kuruştan 5.000 re's koyun (ağnam) ve nakliyat masrafları da dahil olmak üzere kile fiyatı 25 paradan 20.000 kile arpanın (şair) Halep Eyaleti dahilindeki tüm kazalardan toplanıp eyalet yönetimine teslim edilmesi istenmiştir³⁵. Ardından 31 Temmuz 1828 tarihinde ise eyalete gönderilen emirname ile Şark Ordusu'ndaki askerlerin ulaşım ve nakliyat işlerinde kullanılmak üzere develere ve deve sürücülerine (sârban) duyulan ihtiyaç dile getirilmiştir. Emirname, Erzurum Valisi ve Şark Seraskeri Mehmed Said Galib Paşa'ya gönderilmek üzere Halep'ten 150 adet genç ve iş görebilecek nitelikte deve ve aynı sayıda deve sürücüsüne dair ihtiyacı dile getirmekteydi³⁶. Halep Eyaleti'nden istenen deve ve sürücüsü ihtiyacına binaen Antakya Kazası'na gönderilen buyruldu kaza hissesine düşen miktar; 38 deve ve deve sürücüsü, İstanbul kilesi esas alınacak şekilde 4.750 kile arpa ve 1.125 re's koyun olarak bildirilmiştir³⁷.

Bâbiâlî, Şark Cephesi'ne olan uzaklığı sebebiyle Halep Eyaleti'nden istediği koyun, arpa gibi nakliyatları uzun sürecek veya nakilleri fazladan masrafa sebep olacak ihtiyaçları 13 Aralık 1828 tarihli bir ferman ile aynî değil de nakdî olarak toplayacağını duyurmuştur. Zira bu ihtiyaçların Halep'ten Erzurum'a kadar taşınması hem insan kaynağı hem de nakliyat arabaları gerektireceğinden gelirinden çok giderlere sebebiyet vereceği öngörülmüştür. Bu maksat ile istenen 5.000 re's koyunun tanesine 5 kuruş ve arpanın kilesine 3 kuruş fiyat biçilerek nakdî olarak toplanacağı ilan edilmiştir. Fakat talep edilen 150 deve ve sürücülerinin aynen toplanıp gönderilmesi hususunda değişiklik olmamıştır³⁸. Antakya Kazası'nın payına düşen koyun ücreti tanesi 5 kuruştan 1.125 re's koyun ve kilesi 3 kuruştan 4.750 kile arpa bedeli ile 38 deve ve aynı sayıda deve sürücüsünün toplanması emredilmiştir. Fakat 1828-1829 Osmanlı-Rus

³³ *Antakya Şer. Sic.* 20, vr. 53, bel. 91.

³⁴ *Antakya Şer. Sic.* 20, vr. 58, bel. 99.

³⁵ *Antakya Şer. Sic.* 20, vr. 33, bel. 59; A. Kara, "1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı...", s. 129; T. Özcan, *Sosyal ve Ekonomik Etkileri...*, s. 71.

³⁶ *Antakya Şer. Sic.* 20, vr. 32, bel. 57.

³⁷ Antakya hissesine düşen develerin mübâyaaası için deve başına yaklaşık 10,5 kuruş fiyat belirlenmiş ve 38 devenin toplam ücreti ise 400 kuruş olarak hesaplanmıştır (*Antakya Şer. Sic.* 20, vr. 33, bel. 60).

³⁸ *Antakya Şer. Sic.* 20, vr. 49, bel. 84.

Harbi'nin 14 Eylül 1829'da Edirne Muâhedesi'yle neticelenmesinden sonra dahi, 29 Ekim 1829 tarihinde Halep Eyaleti'nden Antakya'ya gönderilen buyruhduda daha önceki dönemlerde ordu masrafları için nakdî bedellere çevrilen taksitlerin gönderilmediği ifade edilmiştir. Talep edilen taksitlerin ise ordunun arpa, koyun ve asker bedeli ile Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'nin elbise masrafları ile ilgili olduğu hatırlatılarak, bu ödeme için Antakya Kazası hissesine düşen miktarın 97.137 kuruş olduğu ve bir an önce toplanıp eyalet merkezi olan Halep'e gönderilmesi istenmiştir³⁹.

4. Antakya Kazası ve Havalisinde Alınması İstenen Tedbirler ve Güvenlik Zafiyetleri

Bâbiâlî, 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nin ilanıyla başlayan süreçte idaresi altındaki eyalet ve kazalara gönderdiği emirnameler ile harp halinin ciddiyetini ve yöneticilerin dikkatli olmaları hususunda uyarılarda bulunmuştur. Alınması gereken tedbirler ve olası güvenlik zafiyetlerinin oluşmaması için mümkün mertbe yöneticilerin teyakkuz halinde olmalarını önemle vurgulamıştır. Bu manada İstanbul'dan Halep Eyaleti'ne ve Halep'ten Antakya Kazası'na gönderilen birtakım yazışmalar kazada alınması istenen önlemleri bildirmiştir. Özellikle de Antakya Kazası'nın konumu itibarıyla Doğu Akdeniz'e açılan limanlara sahip olması, buradan gelebilecek saldırı ihtimalini doğurmaktaydı. Eyalet merkezi olan Halep'ten defaten Antakya Kazası yöneticileri ile yapılan yazışmalarda ellerinde tezkere olmadan gelip geçen kişilerin yakalanıp, sorgulanması için uyarılarda bulunulmuştur. Örneğin; 3 Ocak 1828 ve 6 Mart 1828 tarihlerinde Halep'ten Antakya Kazası'na gönderilen buyruhdalarda ellerinde mürur tezkeresi (geçiş belgesi) olmayan bazı kimselerin kaza sınırları içinden Halep'e ulaştıkları ifade edilmiştir. Aynı yazışmada yine söz konusu kazanın bölgedeki stratejik önemi hatırlatılarak kaza yöneticilerinin dikkatli olmaları tembih edilmiştir. Benzer olayların meydana gelmesi durumunda kimseye izin verilmemesi ve şüpheli şahısların yakalandıktan sonra Halep'e bildirilmesi emredilmiştir⁴⁰.

24 Mayıs 1828 tarihinde Halep Eyaleti'nden Antakya Kazası Mütesellimi İbrahim Ağa ve diğer yöneticilere hitaben yazılan buyruhduda kaza sınırları dahilinde bulunan Süveydiye ve Keseb iskelelerinin muhafazasına dikkat çekilmiştir. Zira harp sebebiyle bu havalideki askerlerin cepheye sevk edilmesi, iskelelerin gereğinden az asker tarafından korunmasını gerektirmiştir. Dolayısıyla bahsi geçen iskelelerin korunmasında görevli olan 30 nefer asker ile bir bölükbaşının yetersiz olabileceği hatırlatılarak, daha fazla askerinin bir başbuğ öncülüğünde görevlendirilmesi istenmiştir. Bir yandan bu iskelelerin dikkatli bir şekilde muhafazası bir yandan da iskele yakınlarında ikamet eden halkın hareketlerinden habersiz kalınmaması konusunda uyarılar yapılmıştır. Dolayısıyla iskele muhafazasında görev alacak askerlerin basiretli ve devamlı tetikte olabilecek kimseler arasından seçilmesi talep edilmiştir⁴¹. Bu ve benzeri yazışmalardan anlaşılacağı üzere Osmanlı yöneticileri bir yandan harp sebebiyle Rus ordusu ile mücadele ederken bir yandan da kendi halkı içinden çıkması muhtemel ihanet hadiselerinden de endişe duymaktaydı. Bu sebeple de diğer kazalarda olduğu gibi Antakya Kazası yöneticilerinin de teyakkuzda olmaları ve çevrelerinde olan biten hadiselerden haberdar olmaları konusunda uyarılar yapılmıştır.

Halep Eyaleti'nden Antakya Kazası'na Hafız Ağa isimli bir şahıs aracılığıyla gönderilen 18 Temmuz 1828 tarihli buyruhduda Antakya yöneticilerinin dikkatsizliği sebebiyle muhtelif güvenlik zafiyetlerinin doğabileceğini belirtmiştir. Zira kazadan Halep'e bildirilen istihbarat raporlarına göre Antakya ve havalisinden kimliği belirsiz kişilerin gelip geçtiği ifade edilmiştir.

³⁹ Antakya Şer. Sic. 20, vr. 68, bel. 125.

⁴⁰ Antakya Şer. Sic. 19, vr. 80, bel. 132; Antakya Şer. Sic. 19, vr. 92, bel. 156.

⁴¹ Antakya Şer. Sic. 20, vr. 16, bel. 29.

Daha önce de olduğu gibi yine Antakya Kazası'nın önemli bir yol güzergahında olduğu ve bu sebeple de kaza idarecileri, bölgeden gelip geçenlere dikkat etmeleri hususunda uyarılmıştır⁴².

Halep Mütesellimi Ali Bey'den Antakya Kazası yöneticilerine iletmek üzere yazılan 17-26 Ocak 1829 tarihli burulduda ise Süveydiye ve Keseb iskelelerinin denetimi ele alınmıştır. Bu denetimin ise kısa bir süre önce Halep Valiliği'nden Şam Valiliği'ne atanan Mehmed Emin Rauf Paşa tarafından yapılacağı haber verilmiştir. Bahsi geçen iskelelere 5'er kıt'a top yerleştirilmesi ve yine 5'er adet tabyanın inşa edilmesi kararlaştırılarak, olası bir saldırı durumuna karşı istihkâmın sağlanması amaçlanmıştır. Ayrıca iskelelerin Halep Eyaleti kapıcıbaşlarından Mehmed Battal öncülüğünde ve Antakya Kazası'ndan tahsis edilecek teçhizatlı 120 nefer ile takviye edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu askerlerin ayda bir yenileri ile değiştirilecek şekilde nöbet usulüyle iskele muhafazasında durmaları bildirilmiştir. Halep Mütesellimi Ali Bey, yerleştirilecek top ve yapılacak tabyaların yerini önceden hazırlamak amacıyla Abdülbaki-zâde Ahmed adında bir memuru göndermiş ve gerekli düzenlemeleri yapmasını istemiştir⁴³.

Süveydiye ve Keseb iskelelerinin denetimi için yapılan uygulamalar devam etmiş ve 5 Temmuz 1829 tarihinde adı geçen iskelelerde yapılacak olan tabyaların inşasında çalıştırılmak üzere devlet merkezinden iki topçu ustası gönderildiği ve yine tabyalarda görevli 45 topçu neferinin münavebeli şekilde yerleştirilmesi gerektiği bildirilmiştir. Tabya inşasında görevli asker için gerekli olacak tayinat temin edilirken sadece Antakya Kazası'na yüklenilmemesi gerektiği hatırlatılarak, masrafların Halep Eyaleti'nin diğer kazaları arasında da paylaşılması dile getirilmiştir⁴⁴. Ardından gönderilen emirnameler ile verilen görevlerin harfiyyen yerine getirilmesi ve aksi takdirde görevlilerin azledileceği veya şiddetli bir şekilde cezalandırılacağı hatırlatılmıştır. Halkın ise görevini yapmaya çalışan yetkililere yardımcı olması ve üzerlerine düşen vazifeleri yerine getirmeleri ifade edilmiştir⁴⁵.

1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi için istenen vergiler Halep Eyaleti'nde ayaklanmalara sebep olmuştur. Özellikle de Halep'te ikamet eden ve sık sık devlete karşı gelen Kürt Aşiretleri arasında başlayan ayaklanmalar Halep Mütesellimi Ali Rıza Bey ile Kilis Mütesellimi Mehmed Ağa'nın gayretleri neticesinde bastırılmış ve asiler cezalandırılmıştır. Bu baskından firar edenler kısa sürede Antakya ve Reyhanlı Türkmen Aşiretleri arasına karışarak, bölgede huzursuzluklara sebebiyet vermiştir. Antakya ve çevresinde tekrar birleşen asiler, etraftaki köy ve kasabalarına ani baskınlar yaparak yağma hareketlerine girişmişlerdir. Çevrelerinde maddi hasara sebep olan asilerin bastırılması için Halep ve Şam'dan askerî birlikler sevk edilmiştir⁴⁶. Üzerlerine sevk edilen askere karşı mukavemet eden çapulcu gruplar, özellikle de kendilerine katılmayan Kuseyr Nahiyesi'ne bağlı köylerde maddi zararlara yol açmıştır. Asiler, toplayacakları ganimeti paylaşacaklarına dair propagandalar yaparak ayaklanmanın etkisini arttırmaya çalışmıştır. Hatta yaptıkları zorbalıklar neticesinde kaza müftüsü darp edilerek firara zorlanmış ve yine kazanın defter emini de Asi Nehri'ne atılmak suretiyle boğdurulmuştur⁴⁷.

Ayaklanmalar sürerken Halep Mütesellimi Ali Rıza Bey'in isyan eden Kürt ve Türkmen Aşiretleri üzerinde nüfuz kazanmak, müzakereler yapmak gerekçesiyle padişahтан vezirlik rütbesi talebinde bulunması üzerine bu isteği şüphe ile karşılanmıştır. Bu sebeple Ali Rıza Bey asilerin bertaraf edildiğini ifade ederek, isteğinin gerekçelerini sıralayarak yanlış anlaşılmasının

⁴² *Antakya Şer. Sic.* 20, vr. 27, bel. 48; *Antakya Şer. Sic.* 20, vr. 29-30, bel. 54.

⁴³ *Antakya Şer. Sic.* 20, vr. 47, bel. 80; A. Kara, "1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı...", s. 129.

⁴⁴ *Antakya Şer. Sic.* 20, vr. 63, bel. 113.

⁴⁵ *Antakya Şer. Sic.* 20, vr. 54, bel. 95.

⁴⁶ BOA. *HAT.* nr. 444/22258-H, 7 R 1245 (6 Ekim 1829).

⁴⁷ BOA. *HAT.* nr. 1232/48006-H, 9 R 1245 (8 Ekim 1829); BOA. *HAT.* nr. 1232/48006-G, 9 R 1245 (8 Ekim 1829).

önüne geçmeye çalışmıştır⁴⁸. Antakya ve havalisinde meydana gelen ayaklanmalarda asiler ile beraber hareket ettiği tespit edilenlerin başında kazanın eski mütesellimlerinden Hacı Hüseyin Ağa ve yakın çevresi gelmekteydi. Hacı Hüseyin Ağa ve beraberindekilerin ayaklanmaları bastırma konusunda pasif kalması ve olayları yatıştırmak için çaba göstermemeleri yargılanmalarına sebep olmuştur. Suçlarını itiraf eden söz konusu kişiler, yapılan yargılamalar neticesinde idam cezasına çarptırılmıştır. Fakat pişmanlıklarını dile getirmeleri ve aynı suçlara tekrar cüret edemeyeceklerine kanaat getirilerek, cezaları sürgün olarak değiştirilmiştir⁴⁹. İsyanın ele başlarının bertaraf edilmesine rağmen sosyal huzursuzluklar bir süre daha devam etmiştir. Özellikle de Antakya halkı ve esnafının devletin koyduğu vergileri bahane ederek taşkınlıklara devam etmesi düzenin sağlanmasını geciktirmiştir⁵⁰.

Halep Valisi Ali Paşa, 10 Kasım 1829 tarihiyle Sadaret'e yolladığı bir mektubunda Antakya ve havalisinde başlayan ayaklanmaların bastırıldığını ve masrafının ise yine Antakya ahalisi ile bölgedeki Türkmen aşiretlerinden tazmin ettirildiğini belirtmiştir⁵¹. Ayaklanma sırasında asilerin Antakya Müftüsü Şemseddin-zâde Mehmed Efendi'yi katletmeye yönelik girişimleri üzerine istifa eden müftünün yerine Nakibüleşraf Hacı Hasan Efendi tayin edilince, boşalan Nakübüleşraflık makamına da Emin Efendi-zâde Hacı Mustafa Efendi atanmış ve bozulan düzen yeniden tesis edilmeye çalışılmıştır⁵².

5. Kaza Yönetiminden Kaynaklı Organizasyon Problemleri

1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nin ilanından önce Anadolu ve Rumeli'de bulunan eyalet, sancak ve kaza yöneticilerine hitaben harp organizasyonu için gönderilen memurların halka zulm etmemesi veya kendi masraflarını reaya yüklememesi için emirnameler gönderilmiştir. Ayrıca bu tür hareketlerde bulunan yöneticilerin ise reaya tarafından tahrir edilerek merkeze bildirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu manada Anadolu'nun sağ kolu üzerinde bulunan Halep Eyaleti ve kazalarına da ulaşan fermanlarda devletin itibarı ve halkın güvenliği konusunda titizlik gösterilmesi önemle vurgulanmıştır⁵³.

İstanbul'dan Halep Eyaleti ve eyalet dahilindeki kaza ve nahiyelerdeki yöneticilere hitaben yazılan 5-14 Mayıs 1829 tarihli fermanla 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'ne binaen talep edilen nakdî ücretlerin toplanması sırasında yöneticiler tarafından halka haksızlıklar yapıldığı ve devlet emriymiş gibi gösterilen sahte evraklar düzenlendiği ifade edilmiştir. Sultanın emri üzerine bu tür işlere bulaşan ve devletin itibarını zedeleyen zorbalardan bir an önce yakalanıp soruşturulması ve gereken cezalarının verilmesi istenmiştir. Ayrıca eyalet dahilindeki alt idarî birimlerde harp durumunu fırsata çeviren bazı kimselerin devlet aleyhinde propagandalar yaptığı belirtilerek, halkın kışkırtılmaya çalışıldığı ve bu sebeple de yöneticilerin teyakuzda olmaları hatırlatılmıştır⁵⁴.

Sefer organizasyonu için toplanan masrafların devamlı bir şekilde yöneticiler veya alt birimdeki memurlar tarafından sûistimal edildiği yapılan yazışmalara yansımıştır. 14 Haziran-2 Temmuz 1829 tarihiyle duyurulan genel emirnamelerde de sefer masraflarının toplanırken yöneticilerin halktan fazla vergi topladığına dair raporlar alındığı ve ilaveten bu tür vakalara karışan yöneticilere ağır yaptırımlar uygulanacağı belirtilmiştir. Görevli memurların sefer için tayinat toplarken veya sefere giderken geçiş güzergahı üzerindeki yerleşim yerlerinden birer gecelik yem ve yiyecekleri dışında, fazlaca yiyecek ve yem aldıklarına dair şikayetlerin

⁴⁸ BOA. HAT. nr. 1232/48006-E, 9 R 1245 (8 Ekim 1829); T. Özcan, *Sosyal ve Ekonomik Etkileri...*, s. 108.

⁴⁹ BOA. HAT. nr. 444/22258-C, 13 CA 1245 (10 Kasım 1829).

⁵⁰ BOA. HAT. nr. 444/22258-B, 15 CA 1245 (12 Kasım 1829).

⁵¹ BOA. HAT. nr. 444/22258, 13 CA 1245 (10 Kasım 1829).

⁵² BOA. HAT. nr. 444/22258-A, 13 CA 1245 (10 Kasım 1829).

⁵³ *Antakya Şer. Sic. 19*, vr. 69-70, bel. 120.

⁵⁴ *Antakya Şer. Sic. 20*, vr. 60, bel. 105.

bildirildiği ifade edilmiştir. Bu sebeple de devlet yönetimi, bu vakalara karışan memurların tespit edilip ağır uygulamalar ile cezalandırılmasını emretmiştir⁵⁵. Benzer hadiselerin Antakya Kazası'nda da yaşandığı ve halkın memurların tutumundan muztarip olduğuna ilişkin kayıtlar tutulmuştur. Zira 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nin yaşandığı dönemde Antakya Kazası'ndaki önemli sosyal problemlerin başında, görevli memurların savaş ihtiyaçlarını karşılarken halka yüklemiş oldukları fazla masrafların olduğu belirtilmiştir. 11 Temmuz 1829 tarihli bir kayıta da belirtildiği üzere harp için görevlendirilmiş veya başka türlü görevlerle kazalara uğrayan yöneticilerin görevlerini kötüye kullandıkları belirtildikten sonra, halkın memurlara su dışında yem ve yiyecek vermemesi, bu memurların kendi ihtiyaçları için gerekli olabilecek masrafları kendi bütçelerinden karşılamaları istenmiştir⁵⁶.

Yukarıdaki hadiselere benzer şikayetler 4 Ekim 1829 tarihinde yapılan yazışmaya da yansımıştır. Nitekim kazada görevli yönetici ve memurların görevlerini hakkıyla icra etmemeleri, bölgede otorite boşluğuna neden olmuş, Antakya ve havalisinde eşkıyalık vakalarının zuhur ettiği ve bu başıboş kimselerin isyanlar çıkardığı ifade edilmiştir⁵⁷. Ayrıca Antakya'ya gönderilen 6 Ekim 1829 tarihli bir kayıta Antakya Mütesellimi Hacı Hüseyin Ağa'nın harbin devam ettiği süreçte görevini kötüye kullandığı ve halka ağır yaptırımlar uyguladığı bildirilmiştir. Hacı Hüseyin Ağa, özellikle de bölgede etkin bir güç olan Ricatlu Aşireti ile iş birliğine girişmiş ve daha önceki aylarda harp gerekçesiyle toplamış olduğu erzak ve mühimmatı bahsi geçen aşirete peşkeş çektiği gerekçesiyle azledilmiştir. Azledilmesinden sonra mütesellimin sefer organizasyonu için toplayacağı veya devletin buyruğuymuş gibi halka yükleyeceği yükümlülüklerin geçerli olmadığı ilan edilerek, yerine Ali Ağa tayin edilmiştir⁵⁸.

6. 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nin Sona Ermesi ve Antakya'ya Bildirilmesi

Rusya'nın 26 Nisan 1828'de Osmanlı Devleti'ne karşı ilan ederek başlattığı harp süreci yaklaşık 2 yıl sürdü ve bu süreç resmi olarak 14 Eylül 1829 tarihinde yapılan görüşmeler sonucunda imzalanan Edirne Muâhede-i ile sona erdi. Osmanlı Devleti muâhede şartları gereğince Eflak, Boğdan ve Sırbistan'da kurulacak özerk yönetimleri kabul etti. Ayrıca yenilen taraf olması sebebiyle Rusya'ya tazminat ödemeyi taahhüt etti⁵⁹.

Harbin başlangıç safhasında eyalet ve kazalara gönderilen fermanlar ile sefer organizasyonunu sağlamaya çalışan Osmanlı yönetimi, harbin sonuçlanma safhasında da aynı yöntemi uygulayarak, barış ortamını temin etmeye çalışmıştır. 1829 yılı Eylül ayı ortalarında imzalanan Edirne Muâhede-i hükümlerinin ve barış ortamı haberinin Antakya Kazası'na ulaşması ortalama bir ay sonra gerçekleşmiştir. Nitekim İstanbul'dan Halep Eyaleti idarecilerine hitaben gönderilen 10-19 Ekim 1829 tarihli ferman; Rusya ile Osmanlı Devleti arasında yaklaşık iki senedir devam edegelen 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nin devletlerarasında yapılan müzakereler ve nihayetinde yapılan muâhede neticesinde sona erdiği bildirilmiştir. Harbin sona erdiğini gerek eyalet yönetiminin ve gerekse reayanın alınan kararlara göre sulh ortamına uyması gerektiğini ifade eden ferman, harbin bitmesiyle beraber cepheden dönen neferlerin tamamının tahliye edilmesine kadar eyalet dahilindeki tüm görevlilerin buldukları mevkilerde nöbet tutmasını ve gelecek iradeler ile hareket etmesini

⁵⁵ Antakya Şer. Sic. 20, vr. 51, bel. 89; Antakya Şer. Sic. 20, vr. 52, bel. 90; Antakya Şer. Sic. 20, vr. 54, bel. 95; Antakya Şer. Sic. 20, vr. 54-57, bel. 95.

⁵⁶ Antakya Şer. Sic. 21, vr. 26, bel. 63.

⁵⁷ Antakya Şer. Sic. 20, vr. 67, bel. 123.

⁵⁸ Ali Ağa da tayin edildikten yaklaşık 5 ay sonra, benzer sebeplerden dolayı Şubat 1830'da azl edilmiş ve yerine Ali Yaver Bey Antakya mütesellimi olarak görevlendirilmiştir (Antakya Şer. Sic. 20, vr. 66, bel. 120).

⁵⁹ Şerafettin Turan, "Edirne Antlaşması", TDVİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi), C. 10, İstanbul 1994, s. 442-443; Edirne Muâhede-i'nin sulh-nâme metni için bk. Ferik Ahmed Muhtar Paşa, Türkiye Devleti'nin En Mühim ve Meşhûr Esfârından Türkiye-Rusya Seferi ve Edirne Muâhede-i -Vakitsiz Seferin İbret ve İntibâh Dersleri-, (Yayına Hazırlayanlar: Ahmet Çaparlar-Eda Çaparlar-Yahya Avcı), C. II, Kitabevi, İstanbul 2019, s. 257-266.

emretmiştir. Sulh ortamını bozacak davranışların olmaması için yapılan muahedenin idareciler tarafından halka detaylı bir şekilde izah edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Özellikle de Rus tüccarlarına veya eyaletteki Rus ziyaretçilerine karşı herhangi hasmane bir davranışta bulunulmaması önemle vurgulanmıştır⁶⁰.

SONUÇ

1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi, XIX. yüzyılın ilk yarısında yaşanmış olup, Balkanlar'dan Kafkasya'ya uzanan geniş bir coğrafyayı etkisi altına almıştır. Bir süredir dostane süren Osmanlı-Rus ilişkileri, 1821 Mora isyanı ile başlayan ayaklanmalar süreciyle bozuldu. Ayaklanmalar devam ederken İngiltere, Fransa ve Rusya'nın ortak filolarından oluşan donanmanın 20 Ekim 1827 tarihinde Navarin Limanı'nda Osmanlı Donanması'nı ani bir baskın ile yakması devletler arasında siyasi krize sebep oldu. Bu kriz, özellikle de Osmanlı-Rus ilişkilerinin bozulmasına, karşılıklı ultimatolar verilmesine yol açtı. Donanmasının neredeyse tamamını kaybeden Bâbüâli'nin tazminat talep etmesi üzerine uzun zamandır bahane kollayan Rusya, 26 Nisan 1828'de harp ilan ederek, iki gün sonra 28 Nisan'da Osmanlı toprakları olan Memleketeyn (Eflak-Boğdan)'i işgale başladı. Buna karşılık Osmanlı Devleti ise 20 Mayıs 1828 tarihinde zorunlu bir şekilde harbe girdiğini ilan etti. 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi, yaklaşık iki yıl sürdükten sonra 14 Eylül 1829 tarihinde yapılan Edirne Muâhede'siyle sonuçlandı. Yapılan muâhede şartları ile Osmanlı Devleti'nin egemenliği altındaki Eflak, Boğdan ve Sırbistan'daki yetkileri kısıtlanmakla beraber, Yunanistan'ın bağımsızlığının önündeki engeller kaldırılmış oldu.

Osmanlı Devleti'nin Halep Eyaleti'ne bağlı Antakya Kazası'na, harp hazırlığına dair ilk emirname 11 Ocak 1828 tarihinde ulaşmıştır. 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi sefer organizasyonu kapsamında Antakya Kazası'ndan cephede muharip güç olarak kullanılmak üzere asker veya gerektiğinde asker bedeli talep edilmiştir. Bunun dışında cephedeki ordunun iâşe ihtiyacı için muhtelif erzak kalemleri toplanmaya teşebbüs edilmişse de kazanın cephelere uzaklığı sebebiyle aynı talepler nakdî bedellere çevrilmiştir.

Antakya Kazası'nın sefer organizasyonuna yapmış olduğu aynî ve nakdî katkıların yanı sıra Halep, Şam, Kudüs ve Gazze ile İstanbul arasında yapılacak olan askerî sevkiyatlarda da önemli bir durak noktası olmuştur. Zira söz konusu yerleşim yerlerinden cepheye gönderilmek üzere toplanmış olan askerin güzergahındaki önemli menzillerden biri Antakya Kazası idi. Gelen emirnameler doğrultusunda sevkiyatı yapılacak olan askerlerin kaza sınırlarına ulaşması durumunda iâşe ve ibâtesi, hayvanlarına yem sağlanması ve güvenli bir şekilde bir sonraki menzile ulaştırılması Antakya Kazası yöneticilerinin sorumluluğundaydı.

Antakya Kazası, Doğu Akdeniz'e açılan kapı durumunda olduğu için kaza sınırları dahilinde olan Süveydiye ve Keseb iskelelerinde olası saldırı ihtimallerine karşı güvenlik önlemlerinin alındığı tespit edilmiştir. Ayrıca kazanın önemli ticaret ve hac yolu güzergahı üzerinde olması beraberinde birtakım önlemler alınmasını gerektirmiştir. Bu manada Halep Eyalet merkezine ulaşan istihbarat raporlarında kimliği belirsiz eşhasın Antakya ve havalisinden geçtiğinin bildirilmesi üzerine, kaza idarecilerinden geçiş belgesi (mürur tezkeresi) olmayanların geçişini engellemek amacıyla yolların denetimini arttırmaları istenmiştir.

1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi sebebiyle Halep Eyaleti'nden toplanan vergiler bölgede yaşayan Kürt aşiretleri arasında ayaklanmalara sebep olmuştur. Halep'teki isyanların bastırılması sırasında firar eden asiler kısa bir süre sonra Antakya ve havalisinde ikamet eden Türkmenlerin arasına karışarak taraflar toplamış ve faaliyetlerine devam etmiştir. Halep ve Şam gibi yakın yerlerden yapılan askerî takviyeler ile bastırılmaya çalışılan ayaklanmalar, asiler ile

⁶⁰ Antakya Şer. Sic. 20, vr. 77-78, bel. 138.

beraber hareket etmeyen kaza sakinlerinin yağmalanmasına ve maddi hasar görmesine yol açmıştır. Ayaklanmaların Antakya Kazası ve havalisine sıçraması ve zamanında önlenememesinde kaza idaresinde çalışmış kişilerin etkisinin olduğu tespit edilerek cezai işlemler uygulanmıştır.

Antakya Kazası yöneticilerinin, 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi sefer organizasyonundaki katkılarının yanında zaman zaman görevlerini kötüye kullandıklarına dair kayıtlar da kaleme alınmıştır. Zira bazı yöneticilerin sefer organizasyonu kapsamında halktan fazla ücret veya zahire topladığına dair şikayetler yapılmıştır. Ayrıca kaza yönetimi tarafından ordunun ihtiyacı için toplanan tayınatın yine bölgede faaliyet gösteren başıbozuk eşkıyalara peşkeş çekilmesine dair şikayetler alınmıştır. Sefer organizasyonunda görevli memurlardan halktan haksız yere erzak veya para talep eden, görevini suistimal eden memurlar Osmanlı yönetimi tarafından cezalandırılmış veya azledilmiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

BOA. HAT. nr. 1038/42995-H; 444/22258-H; 1232/48006-H; 1232/48006-G; 1232/48006-E; 444/22258-C; 444/22258-B; 444/22258; 444/22258-A.

Antakya Şer'iyeye Sicili 19; 20; 21.

Tetkik Eserler

Akyıldız, Ali, "Para", *TDVİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi)*, C. 34, İstanbul 2007, ss. 163-166.

Beydilli, Kemal, "Vak'a-i Hayriyye", *TDVİA*, C. 42, Ankara 2012, ss. 454-457.

Boyacı, Niyazi Kayahan, *1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı Doğu Cephesi'nde İnsan Kaynakları Seferberliği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019.

Çakın, Naci, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi III'ncü Cilt 5'nci Kısım Eki -Osmanlı-Rus Harbi (1828-1829) Etüt-*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1978.

Dördüncü, Muharrem, "1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasından 1841 Londra Sözleşmesine Kadar Boğazlar Meselesi", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. III, S. 1 (Haziran 2001), ss. 73-89.

Emecen, Feridun, "Bedel", *TDVİA*, C. 5, İstanbul 1992, ss. 301.

Ferik Ahmed Muhtar Paşa, *Türkiye Devleti'nin En Mühim ve Meşhûr Esfârından Türkiye-Rusya Seferi ve Edirne Muâhedesini -Vakitsiz Seferin İbret ve İntibâh Dersleri-*, (Yayına Hazırlayanlar: Ahmet Çaparlar-Eda Çaparlar-Yahya Avcı), C. II, Kitabevi, İstanbul 2019.

Kara, Adem, "1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı ve Anadolu'da Alınan Tedbirler", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 14 (2005), ss. 115-131.

Kurtaran, Uğur, "Osmanlı Seferlerinde Organizasyon ve Lojistik", *Turkish Studies*, Vol. 7/4 (Fall 2012), p. 2269-2286.

Örenç, Ali Fuat, "1827 Navarin Deniz Savaşı ve Osmanlı Donanması", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi-Prof. Dr. Ali İhsan Gencer Hatıra Sayısı I-*, S. 46 (2007), ss. 37-84.

Özcan, Tuğrul, *Sosyal ve Ekonomik Etkileri Açısından 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı*, Gece Kitaplığı, Ankara 2014.

Toprak, Serap, “1821 Mora İsyanı”, *Tarihin Peşinde -Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi-*, S. 6 (2011), ss. 317-328.

Turan, Şerafettin, “Edirne Antlaşması”, *TDVİA*, C. 10, İstanbul 1994, ss. 442-443.

EK

Ek: 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'nde Antakya Kazası'na bağlı köylerden toplanan asker bedeli⁶¹.

⁶¹ *Antakya Şer. Sic.* 20, vr. 61, bel. 106. Ayrıca ilgili belgenin transkribi için bk. **Tablo 1**.